

FORORD

Denne boka handler om resultatene fra TIMSS 2003. TIMSS-undersøkelsen har vært gjennomført av Institutt for lærerutdanning og skoleutvikling (ILS) ved Det utdanningsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Oslo på oppdrag fra Utdanningsdirektoratet.

TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) er en internasjonal undersøkelse som handler om matematikk og naturfag i skolen. Undersøkelsen omfatter elever i 4. og 8. klasse. Undersøkelsens kanskje viktigste mål er å beskrive og sammenlikne elevprestasjoner, så vel nasjonalt som internasjonalt, for deretter søke å forklare og forstå forskjeller i prestasjoner ut fra andre data i undersøkelsen. Man ønsker slik å kunne si noe om hvilke faktorer som best fremmer læring. Flere hundre tusen elever i vel 50 land har vært med i undersøkelsen. Dette gjør TIMSS til historiens mest omfattende komparative forskningsprosjekt som er gjennomført innen utdanning.

Vi har lagt vekt på å presentere resultatene på en måte som gjør at leserne forstår hva TIMSS faktisk kan fortelle noe om, og at de får et grundig innblikk i de viktigste funnene vi har gjort. For å få et så helhetlig bilde som mulig av realfagsundervisningen i Norge har vi lagt stor vekt på å trekke inn resultater fra PISA 2003 og fra evalueringsrapportene til L97.

Med denne boka prøver vi å nå mange ulike lesere, som skoleforskere, lærerutdannere, studenter, lærere, foreldre, politikere og andre som har interesse av utdanningsspørsmål. På den ene siden har vi forsøkt å være nokså stringente, i den forstand at vi har tilstrebet presisjon i terminologi og å ha et tydelig skille mellom funn og mulige forklaringer. På den andre siden har vi prøvd å unngå en altfor akademisk skrivestil. Vi har lagt vekt på at boka skal være vitenskapelig uten å være vanskelig tilgjengelig, og har forklart metoder og fagterminologi der vi mener det er nødvendig eller nyttig. I de teoretiske delene av rapporten har vi lagt inn nokså mange referanser til relevante publikasjoner, og dette håper vi vil være av verdi for dem som vil orientere seg videre innen fagområdet.

Vi vil takke fagmiljøet og alle som har vært involvert i prosjektet, for et godt samarbeid. En spesiell takk til Marion Lunde Caspersen og Lise Faafeng som på ulike måter har bidratt i prosessen.

Blindern, november 2004

INNHold

1	Hva i all verden har skjedd i realfagene	7
1.1	Hvor godt presterer norske elever i matematikk?	7
1.1.1	Matematikk i 8. klasse.....	7
1.1.2	Matematikk i 4. klasse.....	10
1.2	Hvor gode er norske elever i naturfag?.....	13
1.2.1	Naturfag i 8. klasse	13
1.2.2	Naturfag i 4. klasse	16
1.3	Sammenfatning	18
1.4	Kort om det videre innholdet i boka.....	18
2	Mål, metoder og gjennomføring	21
2.1	Hva er TIMSS?.....	21
2.1.1	Historikk	21
2.1.2	Organisering og viktige mål i TIMSS.....	22
2.1.3	Analyser av data	22
2.1.4	Populasjoner i TIMSS 1995, 1999 og 2003.....	23
2.2	Rammeverk og instrumenter for TIMSS 2003.....	24
2.2.1	Hensikt og utforming	24
2.2.2	Rammeverket for matematikk	25
2.2.3	Rammeverket for naturfag	26
2.2.4	Kontekstuelt rammeverk	28
2.2.5	TIMSS og PISA.....	28
2.2.6	TIMSS og L97	28
2.2.7	Oppgaver	29
2.2.8	Koder for åpne oppgaver	30
2.2.9	Spørreskjemaer.....	31
2.2.10	Oversettelse.....	32
2.3	Gjennomføring av undersøkelsen i Norge	33
2.3.1	Tidspunkt for gjennomføring	33
2.3.2	Utvalg av skoler og elever.....	33
2.3.3	Gjennomføring på skolene.....	34
2.3.4	Databehandling	35
2.3.5	Kvalitetskontroll	35
2.4	Hovedfunn fra TIMSS 1995.....	36
2.5	Valg av referanseland	37
3	TIMSS i et matematikdidaktisk perspektiv	39
3.1	Matematikk for alle – hvorfor, hva og hvordan?.....	39
3.1.1	Hvorfor matematikk for alle?.....	39
3.1.2	Innholdet i matematikk for alle	41

3.1.3	Undervisning i matematikk	45
3.2	TIMSS og L97	46
3.3	TIMSS og PISA	48
3.4	Matematikkundervisning på dagsorden i Norge	50
4	Matematikkprestasjoner	53
4.1	Ulike nivåer i matematikk	53
4.2	Kjønnforskjeller i matematikk	57
4.3	Prestasjoner på hvert av emneområdene	58
4.3.1	Sammenlikning mellom emneområdene	58
4.3.2	Prestasjoner på området Tall	61
4.3.3	Prestasjoner på området Algebra/Mønstre	66
4.3.4	Prestasjoner på området Målinger	69
4.3.5	Prestasjoner på området Datarepresentasjon	74
4.3.6	Prestasjoner på området Geometri	78
5	TIMSS i et naturfagdidaktisk perspektiv	83
5.1	Hva er naturfaglig kunnskap?	83
5.1.1	Naturvitenskap som produkt, prosess og sosialt system	83
5.1.2	Naturfaglig kunnskap som fakta, prosedyrer, skjemaer og strategier	84
5.2	Hvorfor lære naturfag?	85
5.3	Hvordan læres naturfag?	86
5.4	Konstruktivistisk undervisning i naturfag?	87
5.5	Naturfag som skolefag	88
5.6	Naturfag i TIMSS	89
5.6.1	Innholdsdimensjonen	89
5.6.2	Den kognitive dimensjonen	91
5.7	TIMSS og L97	92
5.8	TIMSS OG PISA	94
5.8.1	Likheter og forskjeller	94
5.8.2	Naturfag i PISA	95
5.9	Avslutning	97
6	Naturfagprestasjoner	99
6.1	Fordeling av elever etter nivåer	99
6.2	Kjønnforskjeller	101
6.3	Prestasjoner på hvert av fagområdene	103
6.4	Kjønnforskjeller på de ulike fagområdene	105
6.5	Resultater for enkeltoppgaver	107
6.5.1	Oppgaver for 8. klasse	107
6.5.2	Oppgaver for 4. klasse	115
7	Elevenes holdninger og selvoppfatning	123
7.1	Holdninger til matematikk	123
7.1.1	8. klasse	123
7.1.2	4. klasse	126
7.1.3	Holdninger og kjønn	127
7.1.4	Endringer i holdninger til matematikk siden 1995	129
7.2	Selvoppfatning i matematikk	130

7.2.1	8. klasse	130
7.2.2	4. klasse	133
7.2.3	Kjønnforskjeller.....	134
7.3	Holdning til naturfag	135
7.3.1	8. klasse	135
7.3.2	4. klasse	138
7.3.3	Holdninger og kjønn.....	138
7.3.4	Endring i holdning til naturfag siden 1995.....	139
7.4	Selvoppfatning i naturfag.....	141
7.4.1	8. klasse	141
7.4.2	4. klasse	143
7.4.3	Kjønnforskjeller.....	143
7.5	Sammenlikning mellom holdninger til matematikk og til naturfag i 8.klasse	144
7.6	Sammenheng med faglige prestasjoner	146
7.7	Avslutning	146
8	Undervisning i matematikk.....	149
8.1	Matematikklærernes kvalifikasjoner	149
8.2	Tid til matematikk og vektlegging av ulike emneområder	151
8.3	Organisering og arbeidsmåter i matematikkundervisningen.....	155
8.4	Matematikk knyttet til dagliglivet.....	158
8.5	Prøver i matematikk	159
8.6	Datamaskiner i matematikktimene	160
8.7	Lekser i matematikk	161
8.8	Forstyrrende elevfaktorer i matematikk-undervisningen	164
8.9	Avslutning	164
9	Undervisning i naturfag.....	167
9.1	Naturfaglærernes kvalifikasjoner.....	167
9.2	Tid til naturfag og ulike fagområder.....	169
9.3	Naturfag knyttet til dagliglivet	171
9.4	Arbeidsmetoder i naturfag	173
9.5	Eksperimentell undervisning i naturfag	174
9.6	Lekser i naturfag.....	177
9.7	Prøver i naturfag.....	180
9.8	Datamaskiner i naturfagtimene	181
9.9	Forhold som begrenser naturfag-undervisningen	184
9.10	Avslutning	184
10	Hjemmebakgrunn og fagskåre	187
10.1	Økonomisk, kulturell og sosial kapital	187
10.2	Spørsmål om hjemmebakgrunn i TIMSS 2003	189
10.3	Kulturell kapital og prestasjoner	190
10.3.1	Antall bøker i hjemmet.....	190
10.3.2	Mors og fars utdanning	192
10.4	Økonomisk kapital og prestasjoner	194
10.5	Språklig bakgrunn og prestasjoner	194
10.6	Har betydningen av hjemmebakgrunn økt siden 1995?	195
10.7	Veien videre: utdanningsambisjoner og hjemmebakgrunn.....	197

10.8	Avsluttende kommentarer.....	198
11	Oppsummering og konklusjon.....	201
11.1	Oppsummering av funn fra resultatkapitlene.....	201
11.2	Sammenheng mellom resultater, undervisning og læreplan.....	203
11.2.1	Intendert, implementert og resultert "læreplan".....	203
11.2.2	Sammenlikning mellom de tre nivåene.....	204
11.3	TIMSS som vurdering i norsk skole.....	206
11.4	Med PISA på sporet av den tapte kunnskap.....	207
11.5	Hva i all verden har skjedd i realfagene?.....	208
11.5.1	En enhetlig og subjektiv beskrivelse basert på TIMSS og PISA.....	208
11.5.2	Where has all the knowledge gone?.....	209
11.5.3	Undervisningsformer.....	210
11.5.4	Endrede elev- og lærerroller.....	212
11.5.5	Lærerautoritet og uro.....	213
11.5.6	Innsats og krav.....	213
11.5.7	"Selv om du glemmer at en og en er to ..."	214
11.5.8	Avslutning.....	216
Referanser	.....	217